

SENTERUNGDOMMENS GUIDE TIL UNGE FOLKEVALDE

REVIDERT 2019

Senterungdommen

Senterungdommens guide til unge folkevalde

Utgjeve av Senterungdommen i 2019

www.senterungdommen.no

Bladbunad: Torbjørn Bergwitz Lauen

Framsidedeilete: Simon Migaj

Trykk: Østfold Trykkeri, Askim

Helsingar 4

- | Frå sentralstyret 4
- | Frå Trygve Slagsvold Vedum 5
- | Frå Marit Arnstad 6

Kapittel 1: Folkevalgt 7

- | En folkevalgts oppgaver 8
- | For deg som er ny 9

Kapittel 2: Kommune 10

- | Oppgaver 10
- | Ansvar 10

Kapittel 3: Fylkeskommune 11

- | Oppgaver 11
- | Ansvar 11

Kapittel 4: Struktur – fylke og kommune 12

- | Kommunale styringsmodellar 12
 - Formannskap 12*
 - Parlamentarisme 12*
 - Råd, komitear og utval 13*
- | Kven gjer kva? 14
 - Rådmann 14*
 - Ordfører 14*
 - Kontrollutvalg 14*
 - Gruppeleder 15*
- | Posisjon vs. opposisjon 15
- | Kjekt å vite 16

Kapittel 5: Mediearbeid 18

- | Tradisjonelle medier 18
 - Avis 18*
 - Radio 18*
- | Sosiale medier 19

Kapittel 6: Økonomi 20

- | Ord som er kjekke å kunne 21
- | Generelle tips 23

Kapittel 7: Kontaktinformasjon 25

Ordlister 27

- | Møtespråk 27
- | Politikerspråk 27

Gode medlem! Gratulerer som folkevald!

Dei neste fire åra skal du vere med å bestemme den politiske retninga for eige lokalsamfunn. Det er eit stort og viktig ansvar! Du kjem til å ha det moro og lærerikt. Det kan tidvis verte utfordrande og hektisk. Både når det er moro og slit-samt, skal du hugse på at:

- Du har blitt stemt fram av dine egne.
- Du er ein del av den nasjonale Senterrørsla. Du har 2000 Senterungdomar i ryggen.

Vi i Sentralstyret håpar denne guiden kan trygge deg i startfasen, og vere eit nyttig oppslagsverk gjennom heile perioden. Vi håpar òg at vi gjennom heile perioden klara å oppretthalde dialog mellom våre folkevalde, så de kan spele kvarandre gode.

Til lukke og lukke til!

Beste helsing Sentralstyret 2018/19

Kjære Senterungdom!

Sammen er vi i Senterpartiet blitt et sterkt lag. Den jobben Senterungdommen gjør er avgjørende hvis vi skal få gjennomslag for vårt mål om å utvikle hele Norge.

Jeg husker svært godt første gangen jeg skulle delta i en skoledebatt, og vet hvor skummelt det kan være. Jeg har gjort både dårlige og gode skoledebatter, men det er alle de rundene som er avgjørende for den tryggheten jeg har fått nå. Det viktigste å huske på før en debatt er å bli konkret nok. Bestem deg for hva du vil si - og si det. Det er heller ingen som reagerer negativt på et smil, selv om politikk i seg sjøl kan være alvorlig nok.

Vi ønsker å ha tjenester nær folk, og egentlig kan du leve etter det også i debatter og i samtale med folk. Gjør politikken nær og konkret, slik at det er mulig å ta stilling til standpunktet ditt. Husk at fremmedord er fremmedgjørende og snakk slik at folk kan forstå deg.

Jeg oppfordrer hver enkelt av dere til å ha tydelige standpunkt i politiske debatter. Marker standpunkt det er mulig å si ja eller nei til. Er det for eksempel en debatt om å sentralisere skoler, ta tydelig standpunkt: si klart nei til sentralisering, og ja til nærhet. Jeg vet at det noen ganger er slik at Sp lokalt kan ha ulike syn og da må du selvfølgelig være trygg på hva enn dere lokalt mener i den enkelte saken. Men som en helt klar hovedregel er svaret vårt at vi ønsker tjenester nært folk!

Jeg håper at det vil bli en god opplevelse for deg å bidra som folkevalgt. Vi tror på hele Norge!

Med vennlig hilsen,
Trygve

Kjære alle dere.

I høst var dere alle en av de 62.517 kandidatene som stod på en partiliste til lokalvalget. Nå har dere kommet inn i kommunestyre eller fylkesting. Gratulerer!

Det er en stor og viktig oppgave som venter dere og mye nytt å lære. Denne guiden skal være et steg på veien til å føle seg tryggere på oppgaven.

Det å delta i lokaldemokratiet er en oppgave med mye alvor i, men dere skal også ha det artig!

Det kommer til å bli en reise hvor dere blir kjent med mange nye mennesker. Dere kommer til å lære mye om kommunen og regionen dere bor i og dere vil oppleve mye spennende. Ha det gøy underveis! Dette blir en erfaring dere kommer til å ha stor nytte av senere i livet.

Jeg ønsker dere all mulig lykke til med oppgaven!

Med vennlig hilsen
Marit Arnstad

KAPITTEL 1:

FOLKEVALGT

Å være folkevalgt fører med seg både ansvar og påvirkningskraft. Du er med å behandle og bestemme over alle de sakene som blir behandlet i løpet av periodene – i dette ligger det store muligheter!

I løpet av en fireårs periode er det mange saker innom et folkevalgt organ. Sakene kan handle om alt fra naboklager til skolestruktur. Noen saker vil større enn andre, og du vil finne noen mer interessante enn andre. Noen saker vil være mer ubehagelige enn andre. De fleste saker vil imidlertid omhandle noe man ønsker å være med på å bestemme.

Det er viktig at du aldri lar en avgjørelse bli overlatt til tilfeldighetene, og tenker gjennom hvordan du bør votere. Dette er viktig fordi du alltid må ta et standpunkt i alle saker, gjennom å votere for eller mot. Folkevalgt plikter å avgi stemme, og har dermed ikke mulighet til å stemme avholdende (unntak ved valg og ansettelse, men ellers må man stemme for eller mot alle forslag som kommer til votering). Det er mulig å gi stemmeforklaring/protokolltilførsel fra deg som enkeltperson eller senterpartigruppen i enkeltsaker som kan oppfattes feil uten bakgrunnsforklaring. Merk at en slik må være levert til sekretær innen møtet heves.

Gruppen har i fellesskap ansvar for å avklare hva partiet burde mene om alle sakene. I dette ligger det at ansvarsområder kan delegeres internt i gruppa. Noen vurderinger bør skje i fellesskap, men ikke nødvendigvis alle. Det er viktig å stole på gruppen, men også viktig å stole på egne vurdering.

Du vil kunne møte politikere som er nedlatende på bakgrunn av alderen din. Hva enn du gjør, ikke dra hersketeknikk-kortet. Det er mange måter å svare slik oppførsel, og ikke alt funker for alle. Hold deg til saklige argument. Husk at den som drar opp alderen din, ligger nede for telling, og prøver seg på noen siste kramper. I det de drar opp alderen din, har du overtaket. Blir du satt til veggs på at du er Senterungdom? Husk at i ungdomspartiene, er de folkevalgte faktisk opplærte, trente politikere. Det er mer enn voksenpartiene kan skryte på seg.

Det er viktig å understreke at du selv bestemmer hvor mye du ønsker å gjøre som folkevalgt. Det er lurt å begynne perioden med å gjennomgå rutiner og forventinger internt i gruppen. En felles forståelse av hvordan arbeidet skal foregå er et godt utgangspunkt. Dette er særlig viktig om man er helt ny og kommer inn i en etablert gjeng!

TIPS: det kan være lurt å begynne perioden med å etablere en felles forventning internt i gruppen.

Sett av en ettermiddag til et sosialt møte med kaffe og kake, og gå gjennom forventninger til hverandre og arbeidet dere skal samarbeide om. En felles forståelse av hvordan ting skal være er et godt utgangspunkt for arbeidsperioden. God dialog er gull!

Gjennom din rolle som folkevalgt er du representant for mye. Først og fremst representerer du alle som har stemt på deg. Samtidig representerer du også deg selv, og partiet. Som ung folkevalgte representerer vi også ungdommen. I dette ligger det en stor balansegang - man skal være åpen for innspill fra de man representerer, samtidig som at man som folkevalgt må se på det helhetlige politiske ansvaret man har, og man som Senterpartist må forholde seg til ideologiske rammer.

Som folkevalgt har man ansvar for å se helheten i hvordan plikter og goder fordeles utover på de ulike tjenestene og innbyggerne. I noen saker vil partipolitikken være av stor tyngde, for eksempel i spørsmål om grendeskoler eller miljø. Du kan komme til å møte verdispørsmål, for eksempel gjennom en høring på abortlovgivning, og her må du vurdere selv. I noen saker vil det være bred enighet i kommunestyre, mens det i andre saker vil være sterk uenighet og tøffe debatter.

For å sjonglere alle de ulike rollene er et råd å bruke mest tid på de saker som engasjerer deg. Det er lurt å høre på og ta til seg kunnskap fra andre, men samtidig viktig å tørre og stå for sine egne meninger der du har gode argumenter. Du er valgt inn fordi folket mener din stemme er viktig og ønsker at du skal bestemme på vegne av dem. Du har en svært spennende og lærerik periode foran deg.

Ikke vær redd for å gjøre feil eller stå for det du mener!

En folkevalgts oppgaver:

- Møte i alle møter som folkevalgt. Som innvalgt i kommunestyre/fylkesting, formannskap/fylkesutvalg og hovedutvalg/komiteer er du lovpålagt å møte, om du ikke har gyldig grunn (i tråd med kommunens/fylkeskommunens reglement – ofte gjelder dette kun ved sykdom, eksamen, og lignende).
- Være en god representant for velgerne og lokalsamfunnet som har valgt deg. Husk også at du er valgt som enkeltrepresentant, og må kunne forsvare dine standpunkter, like mye som partiets standpunkter.
- Delta aktivt på gruppemøter i senterpartigruppen. Bistå med fakta, meninger og løsninger på saker. Still spørsmål om det er ting du lurer på, og ikke vær redd for å motsi noen – interne diskusjoner fører til mer gjennomtenkt politikk!
- Om gruppen fordeler saker mellom representantene, må man følge opp sine saker. Dette kan innebære å samle inn tilstrekkelig bakgrunnsinformasjon for å gjøre seg opp et politisk standpunkt, å fronte partiets syn i media, eller begge deler.
- Lage forslag i saker, fra deg som enkeltperson eller fra partiet.

- Ta ordet i kommunestyret/fylkestinget – front partiets standpunkt! Husk at du er talsperson for vår politikk, og talerstolen er en arena for å fronte den. Husk også at talerstolen ikke er farlig, og at det er lov å glemme hva man ønsker å si, eller å si feil. Sørg for å komme sterkere tilbake neste gang, øvelse gjør mester!
- Som folkevalgt vil du oppleve at det kommer meninger og reaksjoner fra innbyggere, grupper eller organisasjoner på saker som er eller skal bli tatt – enten direkte til deg eller gjennom media. Ta deg tid til å svare opp.
- Møt velgere. Snakk med folk på butikken, på fjellet og ikke minst – på stand!
- Viktig punkt: Politikerne står fritt til å gjøre de vedtak de ønsker, så lenge de er i tråd med lovverket. Man kan alltid fremme egne forslag til vedtak. Det er altså helt fritt om man velger å følge administrasjonens anbefaling, men man må kunne stå for vedtaket i ettertid og ved eventuell lovlighetskontroll og lignende. Ofte vil rådmann legge fram forslag som innebærer lite risiko, å gjøre større satsninger kan kreve at politikerne velger å ta en større risiko enn det administrasjonen legger opp til. Likevel plikter administrasjonen å følge opp vedtak gjort av de politiske organene!

Til deg som er ny:

- Man føler seg som regel mer trygg i rollen etter en stund, og da er det lettere og for eksempel ta ordet i saker i kommunestyret. Det er veldig individuelt om, når og hvordan man ønsker å gjøre det. Utfordr deg selv – men alt med måte.
- Ta det med ro – husk at du er med for å lære. En kan ikke alltid ha oversikt over alt og folk engasjerer seg i ulike saker. Litt av poenget med å være folkevalgt er at folk har ulike styrker, og en må derfor spille på hverandre framfor å legge alt ansvar på seg selv. Alle kan bidra på sin måte.
- Spør noen rutinerne om det viktigste å lese. Noen ganger er det nok å lese sammendrag og interessante vedlegg for å få gjort seg opp en mening, mens man i andre saker bør lese alt av sakspapir.
- Sette deg mål for møtet, året og perioden – for eksempel å være på talerstolen minst én gang per møte, eller få gjennomslag for minst ett eget forslag gjennom perioden (tilleggsforslag til en sak eller fremme interpellasjon f.eks.)

KAPITTEL 2:

KOMMUNE

Norske kommunar drivast av eit folkevald kommunestyre. Kommunestyret er vårt mest lokale politiske organ. Folk møter kommunale tenester gjennom heile livet, og kommunen spelar ei sentral rolle i folks kvardag. Gjennom din plass i kommunestyret får du høve til å påverke ditt lokalsamfunn.

Kommunale oppgåver går fram av kommunelova. Dette er oppgåvene ein kommune – og du, gjennom din plass i kommunestyret - har ansvar for er:

Undervisning

- barnehage
- grunnskule
- skulefritidsordning (SFO)
- spesialundervisning for funksjonshemma

Helse og sosial

- primærhelsetenesta
- heimehjelp og heimesjukepleie
- alders- og sjukeheim
- helsevern for psykisk utviklingshemma
- sosialhjelp

Samferdsel og tekniske oppgåver

- kommunale vegar
- vatn, kloakk og renovasjon
- brann- og feiarvesen
- forvaltning og planmyndigheit
- lokalt miljøvern

Kultur og fritid

- kyrkjer og kyrkjegardar
- fritidsklubbar
- folkebiblioteket

Kommunestyrets ansvar

Kommunestyret er eit organ med mykje ansvar. Det er kommunestyret som er ansvarlig for alle tenestene kommunen tilbyr. To sentrale oppgåver er å sørge for at tenestene driftast i tråd med regelverket, og at det vert gjort riktige økonomiske vurderingar.

Kommunestyret er også den øvste arbeidsgjevaren for alle som jobbar i kommunen. Gjennom kommunestyret har ein eit talerør inn mot stortinget og fylkestinget i ei rekkje saker. Døme på saker som kan sendast ut på høyring er kommunereform og kraftkonsesjonar.

KAPITTEL 3:

FYLKESKOMMUNE

Fylkestinget er det øvste politiske styringsorganet i en fylkeskommune. Fylkestinget vel fylkesordfører og varaordfører, og eit fylkesutval. Fylkesutvalet er innstillingsorganet til fylkestinget, først og fremst i finansielle spørsmål, men det kan òg verte delegert myndigheit frå fylkestinget til fylkesutvalet på andre saksområdet. Fylkeskommunen har ansvar for:

Regionalutvikling

- Høyringsinstans for kommunale planar
- Regional areal- og transportplan
- Eventuelle regionale samarbeid

Næringsutvikling

- Fordeling av statlege midlar innan regional utvikling
- Fordele midlar til etableringsveileiing, innovasjonsmiljø, støtte til nettverk, m.m.
- Tildele støtte til prosjekt innan ulike satsingar for næringslivet (ofte initiert frå fylkeskommunen sjølv, men dette varierer frå fylke til fylke)

Undervisning

- Vidaregåande opplæring
- Vaksenopplæring
- Spesialundervisning
- Fagskule
- Folkehøgskule

Helse og sosial

- Tannhelseteneste
- Universell utforming

Samferdsle og teknisk

- Fylkesveggar
- Sykkel- og gangveg
- Kollektiv-tilbod
- Buss, båt, trikk, tog, fly, ferge
- Skuleskyss
- Taxiløyve
- Trafikktryggingssarbeid
- Breiband

Kultur og fritid

- Fylkesbibliotek
- Kulturminnevern
- Tildeling av tilskot til museumsdrift og kultur- og idrettsarrangement
- Tippemidlar til kultur- og idrettsanlegg
- Støtte til prosjekt innanfor folkehelse og friluftsliv

Fylkestingets ansvar

Fylkestinget har ansvar for alle tenestene og oppgåvene eit fylke skal løyse. Fylkeskommunen har òg ei rolle som regional planmyndigheit og skal ta ansvar for at kommunane samarbeida godt om sine planar, samt lage egne regionale planar. Slike planar er overordna, men viktige, og kan omhandle alt frå kulturminner til folkehelse. Planane legg store føringar for fylket utvikling. Fylkeskommunen kan opplevast fjern i kvardagen, men er sentral for mykje i samfunnet. Vegen du køyrer på, skule-pc og tannfylling er det fylkespolitikara som er ansvarlege for.

KAPITTEL 4:

STRUKTUR – FYLKE OG KOMMUNE

Kommunale styringsmodellar:

Formannskap:

Dei fleste norske kommunar og fylkeskommunar er styrt etter formannskapsmodellen. Formannskap eller fylkesutval i fylkeskommunane er namnet på det leiande utvalet i eit kommunestyre dersom kommunen er styrt etter formannskapsmodellen.

Modellen går ut på at kommunestyret vel eit utval på minimum fem medlemmar blant dei som er valt inn i kommunestyret. Tidlegare sa loven at formannskapet skulle vere ein fjerdedel av kommunestyret. Dette er framleis eit vanleg tal. Formannskapet blir valt ved forholdstal slik at eit parti eller ei gruppering som har fleirtal i kommunestyret ikkje kan ta alle plassane i eit formannskap. Formannskapet innstiller på saker til kommunestyret og kan avgjere mindre saker. Formannskapet kan og fungere som andre lov og utval der kommunestyret er pålagt å opprette slike.

I formannskapsmodell vil fylkestinget velje fylkesordførar, fylkesvaraordførar og fylkesutval, i tillegg til hovudutval eller komitear for ulike saksområder. Fylkesutval, hovudutval og komitear kan alle fungere saksførebuaende og innstillande til fylkestinget, men kan òg få delegert myndigheit på ulike saksområder.

Parlamentarisme:

Lokal parlamentarisme er mykje det same som nasjonal parlamentarisme. Denne styringsforma er basert på tillit mellom kommunestyret/fylkestinget og kommune/fylkesrådet (heretter rådet). Rådet styrer, men er avhengig av tillit frå eit fleirtal i kommunestyre eller fylkestinget. Kommunar med denne modellen har ikkje formannskap eller fylkesutval. Ordføraren si rolle er avgrensa til å vere ordstyrar og representere kommunen eller fylket, men kan også få delegert andre oppgaver. Fordeling av oppgaver avhenger alltid av delegasjonsreglementet – det er faktisk helt og holdent opp til politikerne hvordan man organiserer og fordeler ansvar i sin (fylkes)kommune. For eksempel kan en fylkesordfører få ansvar for oppfølging av internasjonalt arbeid. Rådet vil vanlegvis få seg delegerte dei fullmaktene som formannskapet og andre utval i kommunestyre ellers

har. Det er kommunestyret eller fylkestinget som avgjer kor omfattande delegeringa til rådet skal vere. I ein kommune eller ein fylkeskommune med parlamentarisme fell stillinga rådmann vekk. Rådet overtar leiinga av administrasjonen. I et parlamentarisk styre vil eit fylkesråd, med eit visst antal fylkesråd og fylkesrådsleiarar stå for dagleg oppfølging av fylkeskommunens drift, og førebu saker til fylkestinget. Fylkestinget vil fortsatt leiast av ein fylkesordførar, ha vald ein fylkesvaraordførar, og i dei fleste tilfelle ha komitear som innstiller på saksområder for fylkestinget.

Råd, komitear og utval

Vidare har kommunar også ei rekke lovpålagde råd og utval, til dømes kontrollutvalet og eldrerådet. Fylkeskommunen/kommunen vel anten komité-modell eller utvals-modell. Utover dei råd og utval som går fram av lova, kan kommunane etablere eigne politiske utval som handsamar fylkespolitiske saker og oppgåver – til dømes samferdslekomité og utdanningskomité. Her fins det fleire lokale variantar, men du finn dei som gjeld deg enkelt via på eigne kommunale nettsider. I enkelte større kommunar er det også delegert en del ansvar til bydelsutval, slik som i Oslo.

- Alle råd og utval skal ha riktig kjønnsbalanse (det vil sei minst 40% av kvart kjønn, eller 1/3 om komiteen består av kun tre medlemmar). Utval består som regel av (vara)medlemmar av fylkesting/kommunestyre.
- Utval har ofte delegert ei viss myndigheit innanfor sitt saksområde, til dømes samferdsel. Utvalet kan få full styring for drift innanfor enkelte saksområder, medan ein innstiller til fylkestinget/kommunestyret i strategiske og overordna saker.
- Utval og komitear kan leggest ned og opprettast gjennom politiske vedtak, til dømes om ein skal spare pengar, eller om ein ønskjer at det skal brukast meir tid og krefter på eit saksområde. Utvalsstrukturen er ofte ein del av forhandlingane etter valet.
- Kontrollutval har eit særskilt ansvar for å sikre at drifta i (fylkes)kommunen er lovleg, og i tråd med politiske vedtak. Dette skal bestå av minst tre medlemmar, kor av minst eit må vere medlem av kommunestyre eller fylkesting. Som medlem i kontrollutvalet kan ein ikkje vere medlem av andre komitear/utval samstundes. Kontrollutvalet kan gjennomføre revisjonar og tilsyn på oppdrag frå kommunestyret/fylkestinget, eller på eget initiativ. Utvalet vert som oftast leia av opposisjonen.

OBS! Kommunestyret/fylkestinget kan omorganisere og skifte ut medlemmar i alle utval og komitear i løpet av perioden (med unntak av formannskap/fylkesutval). Ved utskifting av medlemmar i kontrollutval, skal det gjennomførast nyval på alle medlemmar.

Kven gjer kva?

Dette er ei generell rolleforklaring av dei mest sentrale aktørane på kommunalt og fylkeskommunalt nivå.

Rådmann/administrasjonssjef/kommunedirektør:

Leiar for administrasjonen i kommunen og fylkeskommunen. Rådmannen skal, i følgje kommunelova, sørge for at dei sakene som vert lagt fram for folkevalde organ er forsvarleg utgreidd, og at vedtaka som vert fatta vert sett i verk innan rimeleg tid. I kommunar med formannskapsmodellen er det rådmannen som legg fram forslag til vedtak i saker som er oppe til handsaming, og dette ansvaret er her delegert til dei tilsette i administrasjonen.

I møtet mellom politikk og administrasjon er rådmannen representant (og leder) for en samla administrasjon. Formelt sett skal spørsmål til administrasjonen derfor rettes til rådmannen, som kan svare selv, eller gjennom en av sine ansatte. Tilsvarende om et utvalg/en komite har ansvar for et saksområde som en enhetsleder / underdirektør leder.

Ordfører/fylkesordfører:

Valgt politisk leder for en kommune/fylke, og er møteleder i kommunestyret/fylkestinget. Ordføreren er valgt av og blant kommunestyrets/fylkestingets medlemmer. Ifølge Kommunelovens § 9.3 skal «ordfører og fylkesordfører lede møtene i kommunestyret og fylkestinget, formannskapet og fylkesutvalget. Han eller hun er rettslig representant for kommunen og fylkeskommunen og underskriver på dennes vegne i alle tilfelle hvor myndigheten ikke er tildelt andre». Selv om loven ikke konkretiserer hvilke oppgaver en ordfører skal ivareta, følger det av posisjonen som leder av kommunestyre og formannskap at ordføreren skal aktivt bidra til den politiske forberedelse av de større saker som skal behandles av kommunestyret. Dette gjelder først og fremst utarbeidelsen av årsbudsjett, skattevedtak og økonomiplan for kommunen.

Kontrollutvalg:

Kontrollutvalget har som oppgave å sjekke at kommunen følger regelverket, driver forsvarlig og bruker skattebetalernes penger på en effektiv måte. Altså, helt kort å holde kommunen litt i øra. Kontrollutvalgets medlemmer velges av og blant kommunestyrets/fylkestingets medlemmer, alle partier bør være representert, og det er vanlig at lederen av kontrollutvalget kommer fra det største opposisjonspartiet. Kontrollutvalget har også ansvaret for å påse at kommunen/fylket har en revisjonsordning som både ser på hvordan kommunen/fylkeskommunen jobber på de ulike feltene, men også økonomisk revisjon.

Gruppeleder:

Leder for representantene i en partigruppe, og leder gruppemøtene. Rollen som gruppeleder blir mer formalisert jo større partigruppa er. I større partigrupper delegerer gruppeleder ansvar for ulike saker til representantene i gruppa, i tillegg til å delegere innlegg i møtene i kommunestyret/fylkestinget.

I større partigrupper kan det være aktuelt med et fullt gruppestyre, med leder, nestleder og sekretær. Disse kan ha et spesielt ansvar for å utforme budsjett for gruppa (for eksempel i fylkestingsgrupper får hvert parti tildelt betydelige midler, som skal brukes på en fornuftig måte, i tråd med fylkeskommunens regler), for å håndtere uenighet i gruppa, eller andre aktuelle saker.

Representant: Som representant i kommunestyret/fylkestinget er du valgt til å representere et parti, og velgerne som har stemt på partiet ditt i kommunens/fylkets folkevalgte organ. Du skal møte på møtene i kommunestyret/fylkestinget, i tillegg til eventuelle komiteer/råd/utvalg du blir valgt inn i.

HOT TIP:

Dei fleste kommunar har ungdomsråd, og det fins eit tilsvarande partipolitisk ungdomsorgan på fylkesplan. Etablert kontakt med desse!

Posisjon vs opposisjon

Sjølv om oppgåvene og ansvaret er tilnærma det same, vil kvardagen som folkevald vil vere noko ulik avhengig av om du havnar i posisjon eller opposisjon.

Posisjonen kan bestå av eit eller fleire politiske parti, og utgjer den gruppa som har politisk styrande kontroll over eit område. Opposisjonen er det eller dei parti som er motstandar av gruppa som styrer. Kort fortalt vil ein om havnar i posisjon måtte forsvare seg ovanfor opposisjonen, medan ein i opposisjon må utfordre posisjonen. Vi håpar sjølv sagt å vere i posisjon i så mange kommunar som mogleg, men det er ligg mykje politisk påverknadskraft i opposisjonsrolla også!

Om ein har ei lita SP-gruppe, og havnar i opposisjon, er det viktig å sikre at ein får eit samarbeid med andre parti, slik at ein kan krevje eit visst antal plassar ut ifrå størrelse på utvalet, og oppslutning for partia som samarbeide. Ofte vil sjølve valet føregå som eit avtaleval. Så lenge det er semje i kommunestyret/fylkestinget vil ein kunne velje inn medlemmar slik ein sjølv ønskjer. Det er til dømes aktuelt i ein posisjon der store parti ofte må gje frå seg plassar for å la små parti få plass.

Betrakningar frå livet i posisjon - Frå Marit Sletten i Lom, Sp i posisjon saman med Ap.

Opposisjon bestående av to bygdelister (ei høgrevridd og ei venstrevridd). Opplevinga mi er at vi samarbeider godt. Vi er opptekne av å jobbe slik at vi får fatta vedtak med størst mogleg oppslutning frå både posisjon og opposisjon. Vi i posisjon prøver å sende ut våre forslag til vedtak med grunngjeving i forkant av møte til alle parti slik at flest mogleg kan støtte opp om desse, eller førebu spørsmål til

dei slik at vi får debatt. På mange måtar er det bra at vi i kommunestyret kan stå samla, spesielt i vanskelege saker. Dette gjeld i saker om nedskjæringer, omorganisering eller omprioriteringer – dette er ofte saker som blir godt lagt merke til og som det blir oppstyr kring. Også ovanfor administrasjonen, mtp arbeids-gjevaransvar, er det ein fordel å vera nokolunde samstemte. Eg opplev dette som positivt og utan at det på nokon måte svekker lokaldemokratiet, men heller styrkjer det ved at vi kan støtte litt opp om kvarandre på tvers av partia. Eg trur at sidan vi er trygge på kvarandre gjer det også at fleire forslag kjem fram og blir drøfta.

Betraktningar frå livet i opposisjon – Frå Lars Fjeldstad i Osterøy Senterparti

I heradsstyret på Osterøy er det ikkje ei svært tydeleg posisjon og opposisjon. KrF sit med ordføraren, FrP med varaordføraren etter ei valteknisk samarbeid. Den tydeligaste som kan minna om ein posisjon er eit samarbeid mellom AP og FrP (Ja, faktisk). Ap og FrP har då fleirtal med ei røyst og har trumfa gjennom tre av fire budsjett denne perioden. SP, MdG, KrF, Venstre og Høgre sit i opposisjon. Me er kun to stk i gruppa vår, og på grunn av det kan det vere ei utfordring å få markert seg i eit møte. På grunn av at posisjon og opposisjon er såpass «flytande» kan ein oppleve mange alliansar som vert forma og oppløyste i eit og same møte. Erfaringa min er at det å vera godt forberedt er utruleg viktig. Om me i SP ynskjer å spele inn eit alternativt framlegg til vedtak, har eg erfart at dette er mykje lettare å få gjennomslag for om ein gjer det eit par dagar før møtet. Dagane før møtet er gode til å ringe rundt til dei andre partia for å argumentere for vårt syn. I politikken er kompromiss ikkje eit skjellsord! Fleirtal er fleirtal, men det er alltid ei styrke å ha mest mogleg samrøystes vedtak i saker som er viktige for utviklinga av kommunen.

Kjekt å vite:

- Merk at representanter må være til stede ved begynnelsen av saksbehandlingen på en sak. Møteleder har mulighet til å hindre representanter som ikke var på plass ved sakens begynnelse å være med på voteringen! Folkevalgte organer er ikke møter man går inn og ut av etter eget ønske. Om du må fratre av en eller annen grunn skal det søkes permisjon hos (fylkes)ordfører.
- Avstemming – husk at man må stemme for eller mot. Kun ved personvalg kan man stemme blankt.

- Alle medlemmer i kommunestyret/fylkestinget skal ha mulighet til å rette spørsmål til møteleder. Det kan ikke kreves at spørsmål har kommet inn i forkant av møtet, men tilsvarende kan møteleder utsette svaret til neste møte. I de fleste tilfeller har (fylkes)kommunen et reglement som regulerer når og hvordan spørsmål må være møteleder i hende, for å kunne kreve svar.
- Interpellasjoner er ofte saker fra et medlem som er skriftlig sendt inn i forkant av møtet, og eventuelt også inneholder et forslag til vedtak. Alle benkeforslag i møtet kan avvises av møteleder eller 1/3 av møtet. I enkelte (fylkes)kommuner skilles det på skriftlige spørsmål som må sendes inn i forkant av møtet, og dermed settes opp på sakslista, og muntlige spørsmål direkte i møtet (som Stortingets spørretime). Det hender også at det åpnes for at vanlige innbyggere kan sende inn spørsmål, eller stille disse muntlig.
- Voteringsrekkefølge varierer MYE rundt om i kommuner og fylker. Det er på ingen måte automatikk i å legge en innstilling til grunn. For eksempel hvis alle partier i kommunestyret / fylkestinget har flagga at de fremmer eller støtter alternative forslag, kan (fylkes)ordfører hoppe over å votere over innstillingen fra rådmann/utvalg. Ofte legges det også opp slik at alle skal kunne stemme for sine primærstandpunkt, og at forslaget som er forventet å få flertall kommer til slutt.

KAPITTEL 5:

MEDIEARBEID

Vi har uendelige mengder informasjon rundt oss på alle kanter. Internett og sosiale media gjør det enkelt, raskt og rimelig å spre budskap, og vi kan nært sagt kommunisere med hvem som helst når som helst og hvor som helst. Det gir enorme muligheter! Vi har samlet noen tips og triks for å profilere seg best mulig lokalt – husk likevel at det er stor forskjell på hva som funker rundt om i landet og hva man selv er god på

Når du skal formidle budskapet ditt til media, være seg gjennom sosiale eller tradisjonelle – alltid snakk enkelt! Det hjelper ikke at du har gode poeng, om ingen andre forstår det. Presenter politiske budskap som om du skulle snakket til bestemoren din.

Tradisjonelle medier

Selv i den digitale tidsalderen spiller tradisjonelle medier en viktig rolle. TV, radio og aviser er fortsatt viktige plattformer for et politisk parti. En opptreden på TV tilhører sjeldenhetene for en lokal ungdomspolitiker, men både radio og særlig lokale aviser er en god kanal for å nå folket.

Avis

Det er mye du kan gjøre for å komme på trykk i din lokale avis. Et leserinnlegg er den enkleste måten å skape oppmerksomhet rundt en sak, men et redaksjonelt oppslag (sak skrevet av en journalist) får ofte mer plass og er mer overbevisende for leseren.

Lokalavisene rundt om i landet er svært opptatt av å fenge yngre lesere, så de vil gjerne skrive om unge engasjerte mennesker - dette må vi utnytte. Et godt tips her er å ta kontakt med en lokal journalist. Du trenger ikke ha en sak første gangen du tar kontakt, men et møte vil gi deg innblikk i hvilke saker som er aktuelle i lokalsamfunnet og gi deg en direkte kontakt for senere anledninger.

Radio

Før var det vanskelig å få et innslag på en radiokanal som folk hørte på, men takket være regjeringens DAB-prosjekt hører nå hundretusenvise av mennesker på sin lokale FM-radiostasjon hver dag i bilen til og fra jobb. Disse kanalene er

Tips: *be om sitatsjekk!*

ultralokale og gir ofte gjerne engasjerte ungdommer en plattform. Det er tross alt mye mer spennende med en debatt om skolestruktur enn nyheten “temadag for mellomtrinnet”. Her gjelder også tipset med å få kontakt med en journalist direkte, da er det mye vanskeligere å avvise deg enn om du sender en mail til redaksjonens mailkonto.

Sosiale medier

Gjennom sosiale medier har vi en unik mulighet til å nå ut til mange med eget budskap. Om du har en god sak, ikke vær redd for å skriv om den på facebook! Som lokalpolitiker er det mye å hente ved å vise sine gjennomslag i lokalsamfunnet. Om du ønsker å satse på for eksempel facebook, kan det være lurt å opprette en egen politisk profil for å få ditt politiske deg avskilt fra ditt private deg.

Husk at når du poster innlegg som folkevalgt, gjør du det ikke bare på vegne av deg selv og lokallaget ditt. Det du sier og synliggjør om Senterungdommen, påvirker inntrykket av hele organisasjonen. Husk også at alle innlegg og kommentarer skal være korrekte. Tenk deg derfor godt om før du legger ut innlegg og kommentarer. En god huskeregel er at alt du legger ut, skal kunne leses av hvem som helst når som helst!

Video er en super metode for å dele å dele vår politikk. Du kan for eksempel lage en video med utgangspunkt i et politisk ståsted du/dere har. Dette er en av de mest effektive måtene å dele budskap på. Men husk: her bør det legges på en tekst da de fleste ser video uten lyd!

Bilder som brukes skal være skarpe, ha stor nok oppløsning, være informative, interessante å se på og du skal ha tillatelse til å bruke dem.

- Unngå bruk av uskarpe bilder. Ta mange bilder for å sikre deg at noen blir bra. Uskarpe bilder kommuniserer dårlig, og aviser vil ikke trykke dem.
- Prøv om du kan få en nøytral/rolig bakgrunn. Budskapet ditt kommer da tydeligere frem.
- Husk å få tillatelse til å bruke bildene. Noen reserverer seg mot fotografering, og da har du ikke lov å offentliggjøre bildene. Bruk gjerne en skriftlig kontrakt.

Greit å huske på:

En sjelden gang, er mediene ufine. Det skjer ikke ofte. Media er opptatt av unge, gode stemmer. Bra for oss, bra for dem. Skulle det likevel skje at media opptrer ufint, er det noen ting du kan gjøre. I lokalmedia kan det være effektivt å kontakte redaktøren. Ofte er de opptatt av å være en god samfunnsaktør, og vil rydde opp. Dersom den veien ikke nytter, er nesten helt garantert en konkurrerende avis interessert. Det er viktig at man fremstår saklig, ikke sutrete. Husk at det ikke er dårlig behandling dersom en medieaktør ikke er interessert i saken du fremmer. Da er det saken som ikke holder mål. Det skjer for alle.

Om du blir spurt om å kommentere saker som omhandler enkeltpersoner – vær forsiktig. Her burde alarmer for forsøk på personkonflikt gå. Særlig om du blir konfrontert med uttalelser fra partifeller, er det lurt å undersøke saken før du begynner å uttale deg «on the record». En sak har som regel flere sider.

KAPITTEL 6:

ØKONOMI

Hver høst er det hektisk aktivitet på rådhuset og fylkeshuset. Da skal rådmannen og fylkesrådmannen legge fram sitt forslag til neste årsbudsjett og økonomiplan. I det øyeblikket dette blir lagt fram for oss folkevalgte, starter den politiske jobben. Dermed kan man si at høsten og tida fram til jul er den tida vi har størst mulighet til å påvirke kommunen og fylkeskommunen vår, i dette kapitlet bare kalt kommunen fra nå av. Saken «årsbudsjett og økonomiplan» er den mest omfattende saken som kommer til behandling i løpet av et år, og ofte utvides møtet for å få tid til en ordentlig debatt rundt prioriteringene. Likevel - ingen grunn til å skygge unna dette feltet. Det som ved første øyekast kan virke vanskelig å forstå og litt tørt er på mange måter egentlig både morsomt og lærerikt. Ikke minst er det vår viktigste mulighet til å vise fram politikken vår.

Årsbudsjettet skal vedtas innen utgangen av året, det vil si før juleferien. Noen kommuner behandler budsjettet allerede i november, men andre behandler det like før jul. Dette budsjettet gjelder for det kommende kalenderåret. Årsbudsjettet har en del som handler om kommunens drift og en del som handler om kommunens investeringer, driftsdelen og investeringsdelen. Det er viktig å budsjettere realistisk, og det er ikke lov å vedta et budsjett i ubalanse, det vil si at alle utgifter skal dekkes inn på en forsvarlig måte. Det finnes ei anbefaling om marginen på kommunens netto driftsresultat over tid. Anbefalinga er basert på kommunens inntekter, og er 1,75% for kommuner og 4% for fylkeskommuner. Dette handler om en sunn kommunal formuesforvaltning. I motsatt tilfelle kan kommunen bli underlagt strengere statlig kontroll enn det som er vanlig. Inntektene til en kommune kan se slik ut: Kommunens rammetilskudd + skatteinntekter fra personer og bedrifter + generelle statstilskudd + renteinntekter og utbytte + bruk av avsetninger (bl. a. fond) og overskudd + evt. eiendomsskatt.

I årsbudsjettet er det noen detaljer som er verdt å merke seg. Tallene oppgis på regnskapsmessig vis, det vil si med motsatt fortegn. Kommunens inntekter oppgis med minus før beløpet. Kommunens utgifter oppgis med pluss før beløpet. Beløpene oppgis som regel i tusen/1000. Dermed vil ei inntekt på 50 millioner kroner se slik ut: -50 000, mens ei utgift på 50 millioner kroner vil se slik ut: 50 000. I likhet med statsbudsjettet er det vanlig å revidere (endre) budsjettet i løpet av våren, da vet man litt mer om inntektene og utgiftene.

Økonomiplanen må ses i sammenheng med årsbudsjettet. Den vedtas også hvert år, og skal omfatte de neste fire årene. Denne planen skal være en overordna plan for kommunen og må ikke være for detaljert. Den hjelper oss å løfte

blikket litt, og se de lange linjene i kommunens økonomi. Årsbudsjettet utgjør som regel det første året i planen, etterfulgt av inntekter og utgifter i de tre påfølgende årene. Det er krav om at økonomiplanen skal legges fram i balanse, alle utgifter skal dekkes inn. Både årsbudsjettet og økonomiplanen skal legges ut til alminnelig ettersyn (offentlig ettersyn) minst 14 dager før behandling.

Årsregnskap og årsberetning legges fram til behandling samtidig, og det skjer senest seks måneder etter at kalenderåret er slutt, som regel innen 30. juni. Her er det også rom for å vise fram sine politiske prioriteringer. Et eventuelt overskudd kan man bruke på gode formål, eller velge å legge i sparegrisen/disposisjonsfond. Et eventuelt underskudd må man finne penger for å dekke inn. Årsregnskapet skal være revidert hos en revisor, og da følger ei revisjonsberetning skrevet av denne. Årsberetninga er rådmannens mulighet til å fortelle om kommunens tilstand og økonomi med ord. Denne redegjørelsen skal være balansert og objektiv, og de viktigste trekkene ved kommunens utvikling skal tas med her. Årsbudsjettet og årsberetninga er de viktigste verktøyene vi har for å legge neste års budsjett. Grunnen til det er at vi som folkevalgte bør lære av erfaringer fra forrige driftsår når vi skal planlegge det neste.

Til slutt noen små tips som det kan være greit å ha med seg: *Engangspenger* skal som regel ikke brukes til kommunens drift, fordi at de kun varer en begrensa periode. Unntak gjelder for visse typer prosjektstøtte. *Låneopptak* gis med gode vilkår av den statlig eide Kommunalbanken, under forutsetning av at låntaker er en kommune, fylkeskommune, kommunalt foretak (KF) eller et interkommunalt selskap (IKS). *Forsikring* er en viktig del at kommunens budsjett, og kommunene har forsikringsavtaler for sin virksomhet. Staten er i motsetning til dette selvsurandør, og bærer risikoen for skade eller tap selv.

Ord som er kjekke å kunne:

- Avskrivning: Dette vil si å fordele en eiendels verdi over flere regnskapsperioder, slik at eiendelens kostnad fordeles jevnt over tid som motstykke til eiendelens verditap. Avskrivningsperiodene for ulike eiendeler varierer, og er omtalt i Forskrift om årsregnskap og årsberetning (for kommuner og fylkeskommuner).
- Deflator: Den utregna kostnadsveksten i kommunesektoren (prisøkning og lønnsvekst).
- Delegeringsreglement: Delegering vil si overføring av myndighet. Delegeringsreglementet kan innebære delegering av fullmakter fra kommunestyre til formannskap og andre politiske utvalg, og fra kommunestyret til administrasjonen. Reglementet vedtas av kommunestyret. Større prinsipielle beslutninger skal som regel ikke bli delegert fra kommunestyret til andre.
- Disposisjonsfond: En del av kommunens egenkapital. Beløpet på fondet må forvaltes klokt og langsiktig, og står til kommunens disposisjon for ulike

ønskelige formål (ubundet fond/reserver). Dette er kommunens sparepen-ger, og man kan med fordel sette av en sum til fondet hvert år, dersom kommunens økonomi gir rom for det.

- Doffin: Databasen for offentlige innkjøp. Kunngjøringer for offentlige oppdrag skjer her, og de som ønsker å levere et tilbud finner informasjonen de trenger i databasen.
- Frie inntekter: For kommunene består disse av rammetilskudd og skatteinntekter. Dette er inntekter som kommunene kan disponere fritt uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regelverk. De fordeles til kommunene gjennom inntektssystemet.
- Grønt hefte: Dette heftet er en beregningsteknisk dokumentasjon og viser fordelinga av rammetilskuddet for den enkelte kommune og fylkeskommune. Det legges fram som vedlegg til statsbudsjettet hvert år. Noen kommuner velger å legge til grunn litt lavere inntekter enn det som står oppført, for å være på den sikre sida.
- Hovedstol: Det opprinnelige gjeldsbeløpet til et lån.
- Inntektssystemet: Det overordna formålet med inntektssystemet er å utjevne kommunenes forutsetninger for å gi et likeverdig tjenestetilbud til innbyggerne sine. Dette blir omtalt i Grønt hefte.
- Kommuneopplegget: I sammenheng med statsbudsjettet har kommunene sine inntektsnøkler, og det framgår i kommuneopplegget.
- Kommuneopplegget: Legges fram på våren i tilknytning til revidert nasjonalbudsjett (RNB). Den anslår den økonomiske utviklinga for kommunene i neste budsjettår.
- Konsumprisindeks (KPI): Indeks som viser endringer i prisene på varer og tjenester med utgangspunkt i et gitt år, i Norge er dette året 1998. Den prosentvise endringa i konsumprisindeksen brukes ofte som et mål på inflasjon (prisøkning).
- KOSTRA: Kommune-stat-rapportering. Gir styringsinformasjon om ressursinnsatsen, prioriteringer og måloppnåelse i kommuner og fylkeskommuner. Dette gir oss muligheten til å finne oppdaterte tall og å sammenligne kommuner med hverandre og med landsgjennomsnittet. KOSTRA nøkkeltall viser tall for de ulike tjenesteområdene i en kommune. Informasjonen finnes på ssb.no.
- Likviditet: Kommunen eller fylkeskommunens betalingsevne. Den indikerer evnen til å kunne betale løpende utgifter, forutsette og uforutsette.
- Lov om offentlige anskaffelser (anskaffelsesloven): Skal sikre effektiv bruk av samfunnets ressurser og legge til rette for gjennomsiktighet og etterprøvbarhet. Hovedregelen er at kontrakter tildeles ved anbudskonkurranse, men dette gjelder ikke ved beløp under 1,3 millioner kroner.
- Nedskrivning: Dette vil si at eiendeler uforutsett taper verdien sin, og det fører til at den bokførte verdien må justeres ned.
- Nominell vekst: Viser vekst uten av den er justert for ytre faktorer. Oppgis for kommunene i prosent (Eks.: «...en nominell vekst i kommunes frie inntekter på ,.%»). Se også reell vekst.

- Opsjon: En avtalt rett til å selge eller kjøpe, leie ut eller leie en bestemt gjenstand eller ytelse i et gitt tidsrom til en fastsatt pris. I kommunene spesielt aktuelt ved driftskontrakter, leieforhold eller salg/kjøp av eiendom/areal.
- Reell vekst: Viser vekst justert for ytre faktorer. Inflasjon (prisøkning) og lønnsvekst er de viktigste ytre faktorene. Oppgis for kommunene i prosent. Se også nominell vekst.
- ROBEK: Register om betinga godkjenning og kontroll. Dette er et register, for mange kjent som ROBEK-lista, som omfatter kommuner og fylkeskommuner i økonomisk ubalanse. Dette innebærer at kommunene må ha godkjenning fra staten for å kunne gjennomføre låneopptak eller langsiktige leieavtaler, og lovligheten av budsjettvedtakene skal kontrolleres av staten. Dersom den økonomiske situasjonen har bedra seg, kan man bli strøket fra registeret.
- Selvkost: Selvkostområdene er de områdene hvor kommunene har ei brukerbetaling som tilsvarer det det koster å levere tjenesten, innbyggeren betaler et kommunalt gebyr. Dette gjelder hovedsakelig enkelte tekniske tjenester som renovasjon, byggesaksbehandling og vannforsyning. Legalitetsprinsippet sikrer at all brukerbetaling skal være hjemla i lov for å kunne kreves.
- Standardavvik: Standardavvik er et mål som viser hvor mye verdien av en variabel kan ventes å svinge. Høyere standardavvik betyr større svingninger.
- TBU: Teknisk beregningsutvalg for inntektsoppgjørene. Et statlig utvalg som beregner pris-, lønnsnivå og lønnsvekst blant annet i kommunene og fylkeskommunene.
- Økonomireglement: Kommunestyret vedtar økonomireglement for egen kommune. Formålet med dette reglementet er å konkretisere hvordan økonomiforvaltninga skal være, og å dokumentere viktige økonomirutiner i kommunen. I sum skal den hjelpe folkevalgte og administrasjonen til å oppnå god økonomistyring.

Generelle tips for arbeid med økonomiplan og budsjett:

- Pass på forskjellen mellom engangspenger og varige penger / driftsmidler. Typiske engangspenger kan komme fra salg av aksjer, og skal bare brukes til investeringer eller andre engangssummer (for eksempel kjøp av klatrestativ til lekeplass, eller settes av til et søkbart fond). Varige midler er for eksempel avkastning fra aksjer som hentes ut hvert år. Dette kan brukes til en ekstra lærerstilling, eller til å styrke helsebudsjettet med en viss sum årlig.
- Økonomiplanen er overordna, men budsjettet som vedtas gjelder bare ett år av gangen. Det viktigste er derfor å få neste års budsjett til å gå i en passende balanse.
- Husk at alle satsinger krever at det settes av ressurser! Om det vedtas for mange arbeidsoppgaver for de ansatte, vil ikke alt kunne gjennomføres. På samme måte må man sette av konkrete summer om det er tiltak som krever finansiering, og disse må en finne inndekning for. (Det oppstår ikke nye, friske

pengen, bare fordi man vedtar det!)

- Har du / partiet en god ide, men greier ikke finne inndekning for mer enn et år? Sett av penger til en satsning i form av et prosjekt for ett år, som eventuelt kan videreføres!
- Verbalpunkter er kanskje den enkleste måten å få vedtatt saker man engasjerer seg for. Disse kan være alt fra enkle saker som "Rådmannen skal legge fram en sak om hvordan man kan involvere ungdommen bedre i politiske prosesser" til "Det settes av 50 000 til disposisjon for kommunens ungdomsråd. Pengene tas fra disposisjonsfond".
- Gjør dere endringer / omdisponeringer i budsjettet? Gjør det synlig i verbalpunkter! Summer som er endra i tabellform er nesten umulig å finne igjen, og en forklaring i verbalpunkt gjør det lett å påse at vedtaket er så klart at administrasjonen vet hvordan de skal følge det opp, samtidig som det er lett for velgerne å skjønne hvilke prioriteringer politikerne har gjort

KAPITTEL 7:

KONTAKTINFORMASJON

På nettsidene våre, [senterungdommen.no](https://www.senterungdommen.no), finner du det aller meste av infoen du trenger om vår organisasjon og politikk. Her ligger vedtatt ungdomsprogram, vedtatte resolusjoner, ideologisk plattform og manifest, i tillegg til planverk og andre dokumenter som kan være lure å ha.

Trenger du hjelp til noe grafisk, bilder, video eller annet som for eksempel skal på SoMe?

- Senterpartiet en digital kommunikasjonsrådgiver som jobber med SoMe. Senterungdommen en kommunikasjonsrådgiver som kan bistå med grafikk – disse finner du her: <https://www.senterpartiet.no/folk-i-sp#ansatte>.
- Profileringsutvalget kan også hjelpe deg - oppdatert kontaktinfo finner du til enhver tid på [senterungdommen.no/folk-i-sul#utvalg](https://www.senterungdommen.no/folk-i-sul#utvalg).

Lurer du på noe om politiske saker, vinklinger på saker eller gode argumenter i saker? Da kan du:

- Benytte unge folkevalgt-nettverket på facebook.
- Ta kontakt med politisk utvalg i Senterungdommen. Oppdatert info finner du alltid på [senterungdommen.no/folk-i-sul#utvalg](https://www.senterungdommen.no/folk-i-sul#utvalg).
- Vedtatte politiske dokumenter for Senterpartiet finner du på www.senterpartiet.no/politikk.
- På [sp.no](https://www.sp.no) finner du også relevant kontaktinfo til fylkeslag, fylkessekretærer, lokallag, hovedorganisasjonen i Oslo, stortingssekretariatet osv.

Fylkeslaget i Senterungdommen/Senterpartiet kan også kontaktes dersom du har spørsmål om det meste, det samme gjelder fylkessekretær i Senterpartiet. Alle fylker har en egen fylkessekretær, og disse kan svare deg på spørsmål som angår Senterpartiet i kommunen/fylket, og veilede i møte med interne problem eller lignende. Kontaktinfo finner du på www.senterungdommen.no/folk-i-sul#lokal-og-fylkesslag.

Sentralstyret er til for å hjelpe medlemmene, og unge folkevalgte er medlemmer vi setter ekstra pris på. Sentralstyret kan også hjelpe deg videre dersom du er i tvil om hvem du skal spørre om hjelp. Kontaktinfo finner du på www.senterungdommen.no/folk-i-sul#sentralstyret

Kontoret i Senterungdommen kan også hjelpe deg med det aller meste, og er du i tvil om hvem du skal kontakte kan de alltid hjelpe deg videre. Kontaktinfo finner du på www.senterungdommen.no/folk-i-sul#kontoret

Både Senterungdommen og Senterpartiet har en egen **generalsekretær**. Kontaktinfo finner du på både Senterungdommens og Senterpartiets nettsider. Generalsekretæren er kontaktpunkt for alle medlemmer av organisasjonen. Det vil si at du til enhver tid kan kontakte vedkommende for bistand, hjelp og rådføring, dersom du har behov for dette. Dette kan gjelde både organisasjonsrelaterte og politiske spørsmål.

- Senterungdommen og Senterpartiet har felles etiske retningslinjer som alle medlemmer, tillitsvalgte og folkevalgte i organisasjonen plikter å sette seg inn i og følge. Som folkevalgt har du et særlig ansvar for å sette deg inn i disse. Dersom du opplever brudd på etiske retningslinjer, oppfordres du på det sterkeste til å varsle om dette. Varslings saker er meldinger om brudd på retningslinjene, herunder alle former for trakassering. Dersom varslet gjelder et medlem av Senterpartiet, er det din nærmeste leder i organet det gjelder du skal varsle til. Om dette av ulike årsaker er utfordrende, er det Generalsekretær i Senterpartiet som skal kontaktes. Dersom det gjelder et medlem av Senterungdommen, er det Senterungdommens Generalsekretær som er kontaktperson. Dersom du varsler en sak til Generalsekretær, har vedkommende taushetsplikt og er alene ansvarlig for behandlingen av saken. Dette for at du skal være trygg dersom du har behov for å varsle om en sak eller ønsker å uttrykke bekymring rundt en situasjon. Du kan alltid ta kontakt for å rådføre deg eller varsle om en sak du opplever i partisammenheng, uavhengig av om det er innad i organisasjonen eller på en annen politisk arena.

Og selvsagt: aldri nøl med å spør folke dere vet har relevant erfaring! De fleste syns det er stas å bli spurt, og hjelper gjerne til! Unge folkevalgte-gruppen på Facebook er en god arena for å løfte større eller mindre diskusjoner og problemer.

ORDLISTE

Møtespråk:

- **Innlegg:** Når du vil holde innlegg i behandling av saker, holder du nummerlappen høyt opp slik at ordførerbordet ser det. Når du får et bekræftende nikk, er innlegget ditt registrert, og du kan ta ned armen og vente på din tur. Alle kan tegne seg til innlegg inntil strek er satt. Innlegg skal holdes innenfor satt taletid. Merk at taletiden kan kuttes i løpet av en debatt for å få tid til flere talere.
- **Replikk:** En replikk er en kort kommentar eller et kort spørsmål til den som holder et innlegg fra talerstolen. Det er ikke anledning til å ta replikk på en som allerede har tatt replikk, og du må melde inn replikken mens den som holder innlegget snakker.
- **Til dagsorden:** Dersom du ønsker at møtet skal gjennomføres på en annen måte enn den praksis vi følger, eller har andre opplysninger som ikke kan tas som innlegg, kan du ta ordet "til dagsorden". Dette er for eksempel hvis saker skal behandles i en annen rekkefølge. Når noen ber om ordet til dagsorden stoppes en eventuelt pågående debatt, og den som ber om ordet får det med en gang.
- **Strek:** I løpet av debattene i møtet kan ordfører sette strek etter en stund, slik at debatten kan avsluttes. Etter dette kan en ikke tegne seg til innlegg, men replikker tillates.

Politiker-språk:

- **Arealplan:** gir regler for hvordan arealene innenfor et område kan brukes eller hva slags bebyggelse som kan tillates.
- **Reguleringsplan:** en mer detaljert arealplan. Reguleringsplanen angir bruk, vern og utforming av arealer og fysiske omgivelser i bestemte områder i en kommune.
- **Inhabil:** (av nektende in- og habil), ugildhet, det at en person ikke kan avgjøre en sak som ellers ville ha hørt under ham, fordi han selv eller hans nærmeste har personlig interesse i avgjørelsen. Merk: En person kan aldri erklære seg inhabil når det gjelder å være med i behandling av en sak. Formelt sett skal man be om en vurdering av habiliteten, med en begrunnelse for hvorfor dette må tas opp. Deretter skal organet (kommunestyret / utvalget / etc) diskutere og votere på om vedkommende er inhabil, gjerne basert på en anbefaling fra administrasjonen ved rådmannen (merk: ofte vil ordfører si noe i retning "da anser vi Som (in)habil", og så må man ytre seg om det er ønske om diskusjon eller votering). Vedkommende kan ikke selv være med i diskusjonen og voteringa på habilitetsspørsmålet.

- Interpellasjon: en muntlig eller skriftlig forespørsel fra et medlem av en debatterende forsamling til forsamlingens ledelse. Til forskjell fra et vanlig spørsmål får andre medlemmer delta i debatten.
- Etterretning: En sak som blir tatt "til etterretning" blir effektivt – dvs godkjent – uten mer dilldall. "Til etterretning" forutsetter en mer aktiv oppfølging av vedtaket enn "til orientering"
- Forretningsorden: Spillereglene for hvordan møtet skal avholdes
- Innstilling: En innstilling er et anbefalt forslag til hva en skal stemme i en sak.
- Konstituering: Å konstituere møtet vil si å fatte en rekke vedtak som klargjør hvordan møtet skal holdes. For eksempel hvem som styrer ordet, refererer, osv. Konstituering brukes også om første møte i kommunestyret / fylkestinget, der man velger ulike posisjoner, råd og utvalg for den neste perioden.
- Kontra: Ved behov, ber ordføreren om kontra under en votering. Da må alle som er uenig med dem som akkurat har vist sin stemme, vise dette. Altså: De som stemmer aktivt skal nå holde seg i ro – og omvendt.
- Legge til grunn: Når landsmøtet skal fatte et vedtak, legges forslaget til vedtak til grunn for voteringen.
- Orientering: Saker som inneholder informasjon, men som ikke krever oppfølging tas til orientering.
- Kommunelova! Bibelen for alle folkevalgte som lurere på noe rundt sine rettigheter, plikter, lovlighet eller rutiner på det ene og det andre. Gjør deg kjent med å slå opp i lovdata – det kommer godt med i for eksempel byggesaker, i habilitetsspørsmål, etc!
- KS – Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon. Har mye tilgjengelige ressurser på alle saker som vedrører hverdagen i en kommune! Har også diverse veileder for folkevalgte.
- Kommuneplan samfunnsdel: Tar stilling til fremtidige utfordringer, mål og strategier for kommunen og beskriver ønska utvikling.
- Kommuneplan arealdel: Følger opp samfunnsdelen, og gir en overordna beskrivelse av hvordan kommunens arealer skal brukes for å nå den ønska utviklinga. Tar også for seg betingelser for nye tiltak, og viktige hensyn ved bruk av arealene.

Senterungdommen